

Struktura rodzeństwa a funkcjonowanie społeczne uczniów klas VIII

Gabriela Banach (gb.banach@gmail.com)

Promotor pracy: dr hab. Roman Dolata prof. ucz.

WPROWADZENIE

Rozważania dotyczące funkcjonowania społecznego kierują uwagę na środowisko rodzinne dziecka. Choć posiadanie rodzeństwa wydaje się być oczywistym czynnikiem poprawiającym funkcjonowanie społeczne dzieci (Smogorzewska, Szumski, 2015), to nie ma jednoznacznie ugruntowanych w wynikach badań teorii opisujących związek struktury rodzeństwa i funkcjonowania społecznego dzieci starszych. Badania dzieci w wieku przedszkolnym sugerują, że posiadający starsze rodzeństwo szybciej przełamują fałszywe przekonanie (Perner i in., 1994), są otwarci na innych, cieszą się akceptacją w grupie rówieśniczej (Steelman, Powell, 1985), mają wyższe zdolności kooperacyjne (Prime i in., 2017). Jedynacy zaś, w ocenie nauczycieli, częściej przejawiają trudności z zachowaniem (Downey, Condon, 2004). Interesującą teorię, która zwraca uwagę na znaczenie kolejności urodzenia dzieci w rodzinie, przedstawił Sulloway (1986). Według niego pierworodni są bardziej konserwatywni (co jest rozumiane jako silne przywiązanie do tradycji i niechęć do zmian) i identyfikujący z autorytetem, a najmłodszy jest najbardziej otwarty, skłonny do zmiany zdania, nie chce zgodzić się na narzucanie im poglądów, przez co staje się buntowniczy, niekonwencjonalny i zuchwali. Teoria znajduje swoje odniesienie w badaniach (np. Paulhus i in., 1999, Konarzewski, 2014, Barni i in., 2014, Maleki i in., 2019).

PROBLEM

Badanie ma charakter głównie eksploracyjny. Celem przeprowadzonych analiz jest znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy istnieje związek między strukturą rodzeństwa a funkcjonowaniem społecznym uczniów w klasie VIII. Dotychczasowe badania pozwalają jednak sformułować kilka hipotez:

– wraz z kolejnością urodzenia:

- o maleje spostrzegane wsparcie domu rodzinnego (H1)
- o rośnie spostrzegane wsparcie grupy rówieśniczej (H2)
- o zwiększa się zdolność do kooperacji (H3)
- o wzrastają nastawienia buntownicze rozumiane jako negatywnizm szkolny (H4)

– dzieci mające rodzeństwo mają lepiej rozwinięte zdolności prospołeczne niż jedynacy (H5)

METODA

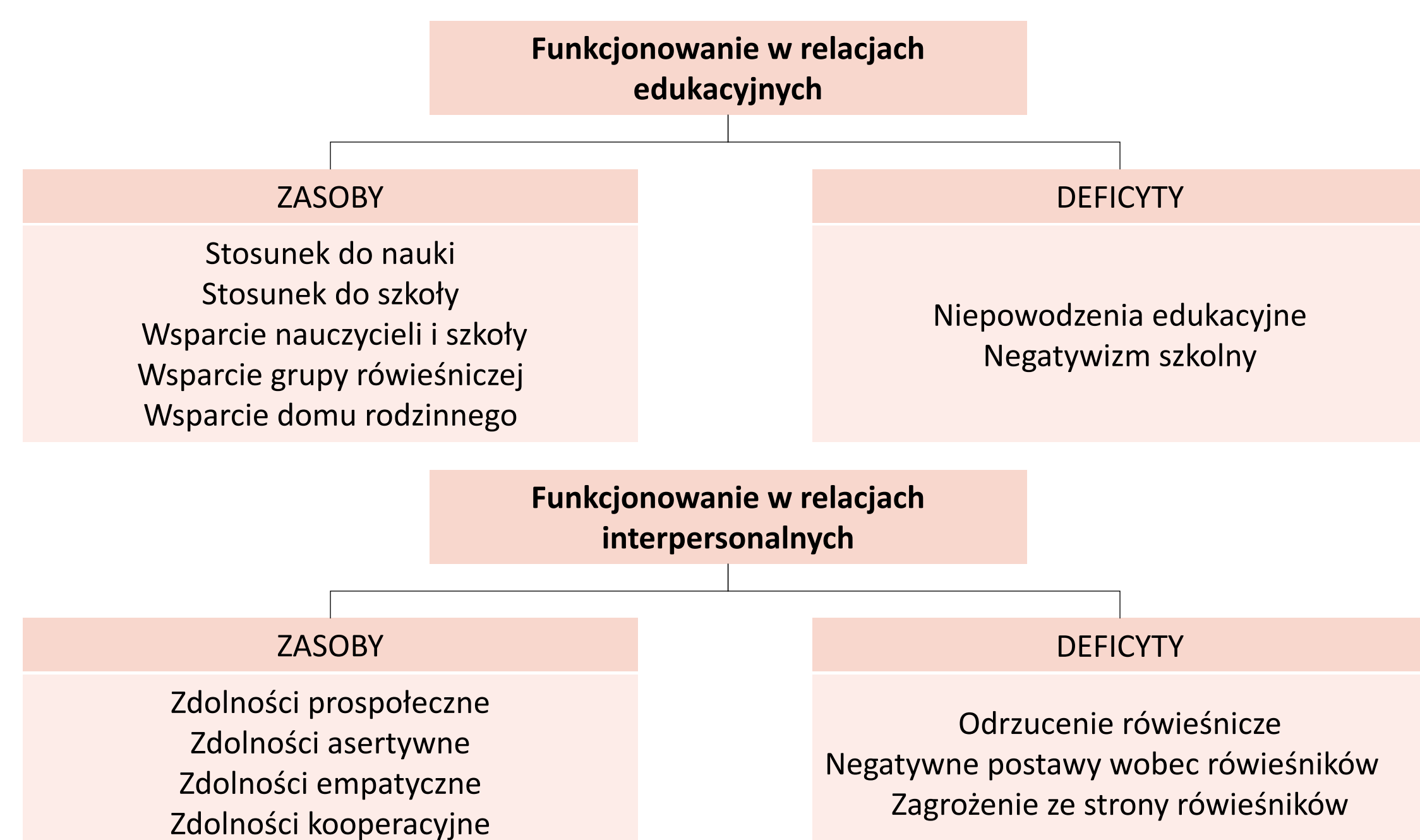
Badanie zostało przeprowadzone w czerwcu 2021 roku, zrealizowano je w ramach *Ostrołęckiego obserwatorium oświatowego*.

Populacja i stopa realizacji Badanie ma charakter wyczerpujący. Populacją byli ósmoklasiści uczęszczający do siedmiu publicznych szkół podstawowych zlokalizowanych w Ostrołęce. Populacja składała się z 489 osób (49% - dziewczynki). Kwestionariusz wypełniło 332 osoby, co stanowi 87,8% uczniów ze zgodą rodziców a 67,9% całej populacji.

Narzędzie badawcze W badaniu wykorzystano samoopisowe skale funkcjonowania społecznego stworzone przez firmę *Diagmatic* (Wysocka i in., 2021). Ósmoklasiści wypełniali kwestionariusze internetowe. Wykorzystano przedstawienie wyników na skali tenowej. Dzięki poufności, a nie anonimowości uzyskanych danych, można było połączyć je z danymi z ankiety uzupełnianej przez rodziców badanych uczniów w październiku 2020.

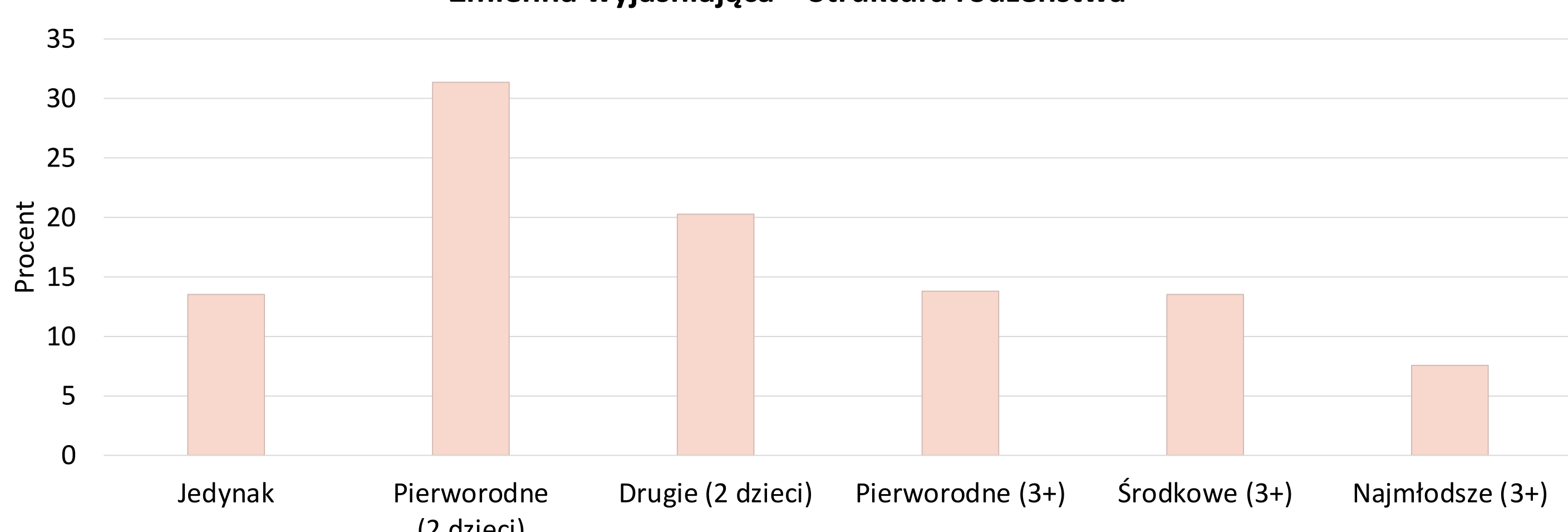
Analiza danych W celu zbadania, czy badane zależności są istotne statystycznie, posłużono się analizą wariancji ANOVA. Zmiennymi wyjaśnianymi są zmienne definiujące *funkcjonowanie społeczne* (rys. 1.), a zmienną wyjaśniającą *strukturą rodzeństwa* (rys. 2.) W celu zmniejszenia prawdopodobieństwa wystąpienia korelacji pozornych, analizy były powtarzane z wykorzystaniem zmiennych kontrolnych (zmienne SES – możliwości finansowe, wykształcenie matki i ojca, liczba książek w domu).

Analizowane obszary funkcjonowania społecznego

Rys. 1. Obszary funkcjonowania społecznego zdiagnozowane w ramach badania.

Zmienna wyjaśniająca – Struktura rodzeństwa

Rys. 2. Rozkład częstości zmiennej – struktura rodzeństwa.

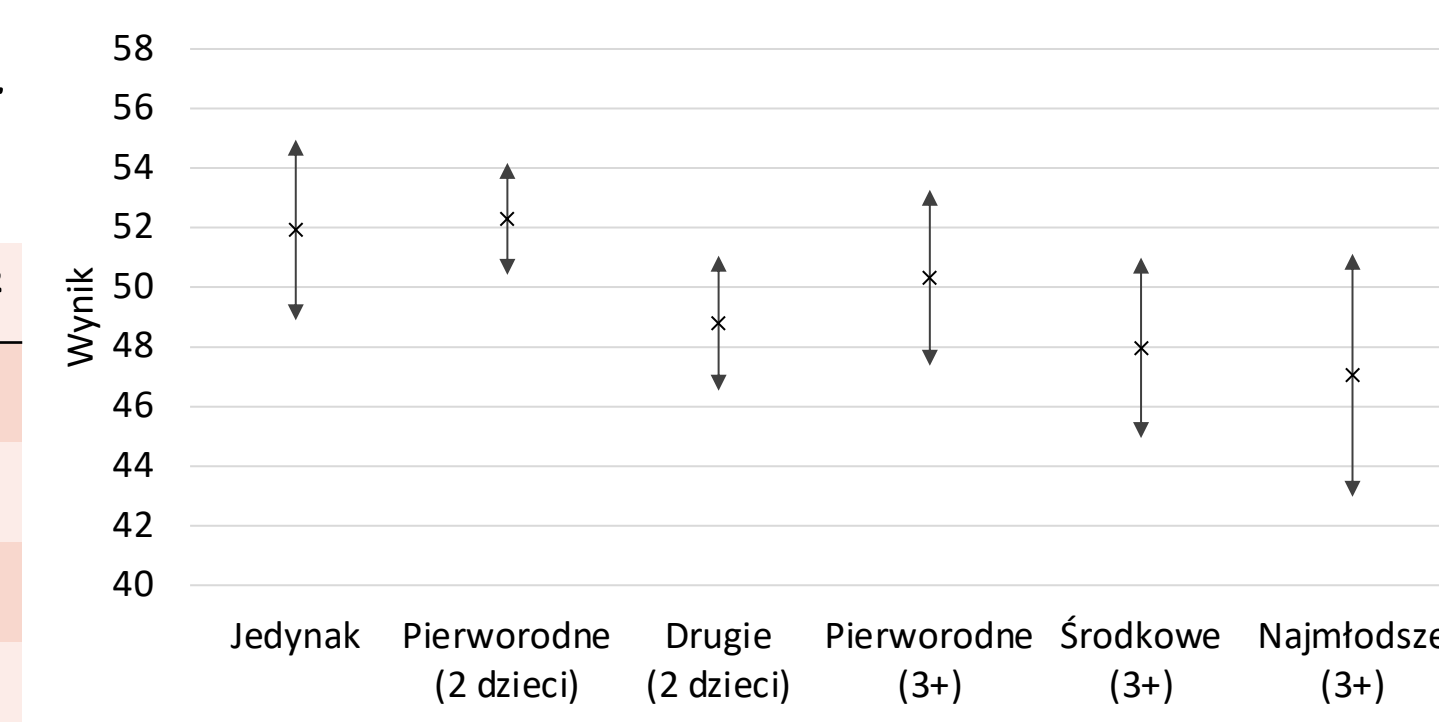
WYNIKI

Ogólny poziom funkcjonowania społecznego ostrołęckich ósmoklasistów jest porównywalny do średnich wyników w kraju. Analiza wykazała tylko dwie istotne statystycznie zależności struktury rodzeństwa i zmiennych z obszaru funkcjonowania społecznego – wsparcie domu rodzinnego (rys. 3) i zdolności asertywne (rys. 4). Siła efektów jest niewielka (tabela 1 i 2).

Struktura rodzeństwa a wsparcie domu rodzinnego

Tabela 1. Struktura rodzeństwa a wsparcie domu rodzinnego. Model ze zmiennymi kontrolnymi

Źródło	df	F	Istotność	Cząstkowe η^2
Rodzeństwo - kategorie	5	2,4	0,041	0,036
kowarianty:				
Możliwości finansowe	1	4,8	0,03	0,015
Ogółem skorygowane	320			

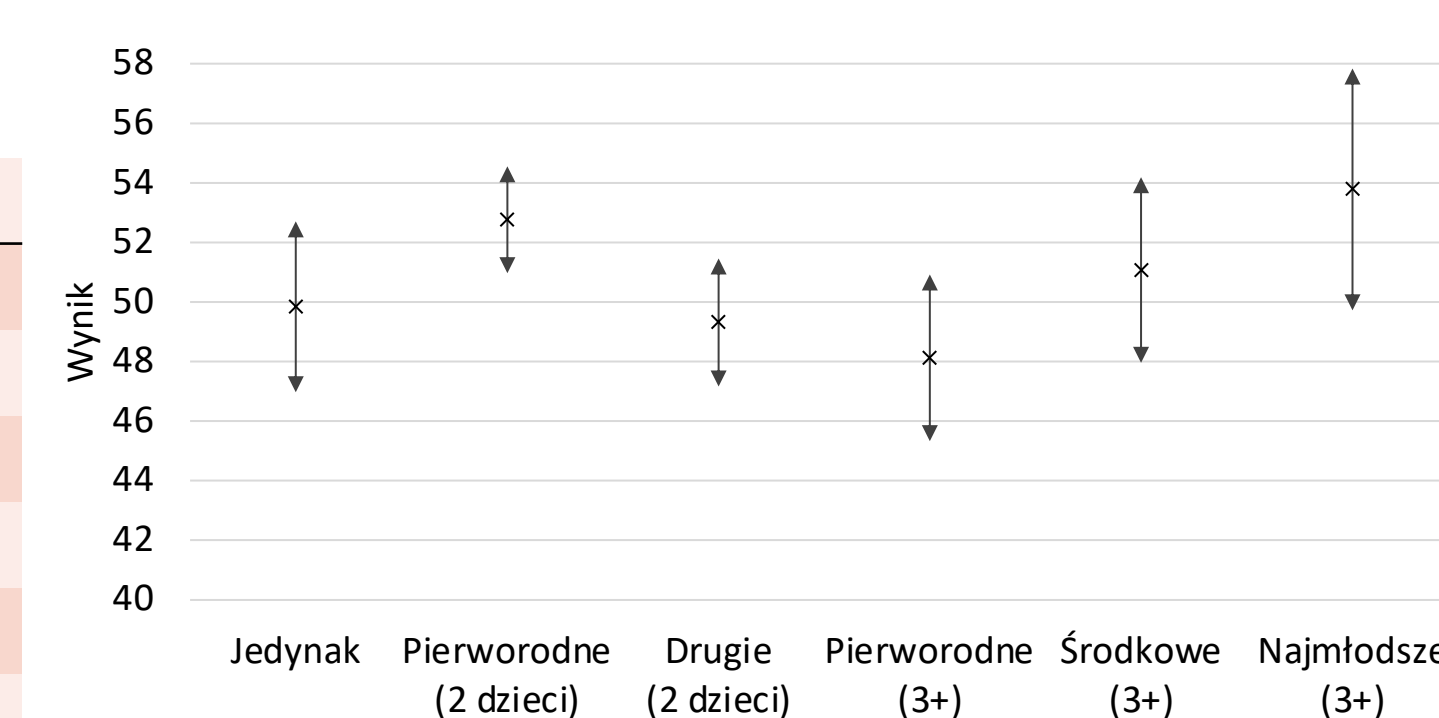

Rys.3 Średnie warunkowe z 95% przedziałami ufności.

Struktura rodzeństwa a zdolności asertywne

Tabela 2. Struktura rodzeństwa a zdolności asertywne. Model ze zmienną kontrolną

Źródło	df	F	Istotność	Cząstkowe η^2
Rodzeństwo - kategorie	5	2,6	0,027	0,042
kowarianty:				
Wykształcenie ojca	1	1,3	ni.	-
Wykształcenie matki	1	3,6	ni.	-
Liczba książek	1	0,5	ni.	-
Możliwości finansowe	1	0,1	ni.	-
Ogółem skorygowane	305			

Rys.4 Średnie warunkowe z 95% przedziałami ufności.

DYSKUSJA

Potwierdzenie hipotezy 1 wzmocnia w pewnym stopniu teorię Sullowaya (1986): starsze dzieci z rodziny identyfikują się ze zdaniem rodziców, którzy są dla nich autorytetami, młodsze dzieci natomiast częściej wybierają alternatywne drogi, przez co mogą być mniej do nich przywiązani i odczuwać mniejsze wsparcie. Według Konarzewskiego (2014) powinno wiązać się z tym także zorientowanie na rówieśników, jednak w przypadku ostrołęckich ósmoklasistów nie zauważono takiej zależności (**H2 niepotwierdzona**).

Młodsze dzieci z rodziny nie wykazują większych zdolności kooperacyjnych, choć się tego spodziewano (**H3 niepotwierdzona**). Różnice w wynikach z badaniem Prime'a i in. (2017) mogą wynikać z różnej metodologii badań: w ich badaniu porównywano dzieci z tych samych rodzin (*within-family studies*), natomiast w ramach tej pracy porównuje się dzieci z różnych rodzin w tym samym wieku (*between-family studies*).

Ósmoklasiści posiadający starsze rodzeństwo nie różnią się poziomem niechęci do szkoły od jedynaków i pierworodnych (**H4 niepotwierdzona**). Teoria Sullowaya (1986) może implikować dalsze wnioski, jakoby najmłodsze dzieci z rodziny miały większe skłonności do przestępczości, jednak Patrick R. Cundiff (2013) w swoich badaniach, podobnie jak w omawianych w tej pracy, nie znalazł powyższego powiązania.

Hipoteza, jakoby jedynacy mieli mniejsze zdolności prospołeczne (Downey, Condon, 2004, Downey i in., 2015) nie znalazła odzwierciedlenia w badaniu (**H5 niepotwierdzona**). Wynik przeprowadzonej analizy może znaleźć potwierdzenie w badaniach (Smorti, Ponti, 2018, Brody, 1998), które sugerują, że bardzo dużo zależy od jakości więzi między rodzeństwem, a jedynacy mogą z pewnością zrównoważyć brak rodzeństwa poprzez kontakt z kuzynostwem, przyjaciółmi i innymi rówieśnikami.

Choć badania wykazują brak zależności pomiędzy strukturą rodzeństwa a asertywnością (Rodríguez, Johnson, Combs, 2001, Küçükkaragöz, Karakayou, 2020), w przypadku ostrołęckich ósmoklasistów możemy zaobserwować istotną zależność. W rodzinach wielodzietnych każde kolejne dziecko w rodzinie jest bardziej asertywne, natomiast w przypadku dwójki rodzeństwa, drugie dziecko z kolei ma niższy poziom asertywności. Może to wynikać z faktu, że w tej kategorii 64% to dziewczynki, pozostałe kategorie zaś są w przybliżeniu równoliczne.

BIBLIOGRAFIA

- Brody, G.H. (1998). Sibling relationship quality: Its causes and consequences. *Annual Review of Psychology*, 49(1), 1-23.
- Cundiff, P. R. (2013). Ordered Delinquency: The "Effects" of Birth Order on Delinquency. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(8), 1017-1029.
- Downey, D. B., Condon, D. J. (2004). Playing well with others in kindergarten: The benefits of siblings at home. *Journal of Marriage and Family*, 66, 333-350.
- Konarzewski, K. (2014). Czy wielodzietność obniża osiągnięcia szkolne? *Edukacja*, 4(129), 21-35.
- Küçükkaragöz, H., Karakayou, K. (2020). Exploring the relationship between 8th graders' assertiveness levels and family functions. *Cypriot Journal of Educational Science*, 15(5), 1030-1052.
- Maleki, M., Mardani, A., Chehrzad, M., Dianatinasab, M., Vaismoradi, M. (2019). Social Skills in Children at Home and in Preschool. *Behavioral Sciences*, 9, 74. 10.3390/bs9070074.
- Paulhus, D.L., Trapnell, P.D., Chen, D. (1999). Birth Order Effects on Personality and Achievement Within Families. *Psychological Science*, 10(6), 482-488.
- Perner, J., Ruffman, T., Leekam S.R. (1994). Theory of Mind Is Contagious: You Catch It from Your Sibs. *Child Development*, 65(4), 1228-1238
- Prime, H., Plamondon, A., Jenkins, J.M. (2017). Birth order and preschool children's cooperative abilities: A within-family analysis. *British Journal of Developmental Psychology*, 35(3), 392-405.
- Rodríguez, G., Johnson, S.W, Combs, D.C. (2001). Significant Variables Associated with Assertiveness Among Hispanic College Women. *Journal of Instructional Psychology*, 28(3), 184-191.
- Smogorzewska, J., Szumski, G. (2015). *Rozwijanie kompetencji społecznych dzieci przedszkolnych. Teoria-Metodyka-Efekty*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Smorti, M., Ponti, L. (2018). How Does Sibling Relationship Affect Children's Prosocial Behaviors and Best Friend Relationship Quality? *Journal of Family Issues*, 39(8), 2413-2436.
- Steelman, L.C., Powell, B. (1985). The social and academic consequences of birth order: real, arti-factual, or both? *Journal of Marriage & Family*, 47(1), 117-124.
- Sulloway, F. J. (1996). *Born to rebel: birth order, family dynamics, and creative lies*. New York: Vintage Books.
- Wysocka, E., Ostafińska-Molik, B., Grygiel, P., Żółtak, P., Łosiak-Pilch, J. (2021). *Bateria Kwestionariuszy Funkcjonowania Społecznego (B-KFS) Podręcznik Do Cyfrowych Narzędzi Diagnostycznych*. Kraków: Diagmatic sp. z o.o.